

**PERSONAL SUFFERING AND EXISTENTIAL SEARCHES IN THE RUBAIYATS OF
BABUR**

Cholliyeva Gulnura Olimjon qizi

Shahrisabz State Pedagogical Institute, Faculty of Languages

3rd year student of the Uzbek language and literature department

Scientific supervisor: **Namazova Manzura**

Associate professor of the Uzbek language and literature department,

Shahrisabz State Pedagogical Institute

Annotation: This article analyzes the personal suffering and search for meaning in life expressed in the rubaiyats of Zahiriddin Muhammad Babur. The rubaiyats highlight the poet's inner experiences, the search for meaning in existence, his attitude to philosophical concepts such as joy, death and fate. The article examines how Babur's spiritual feelings are expressed in his rubaiyats through artistic forms and symbols, and how these situations are combined with a general existential worldview.

Keywords: personal suffering, spiritual experience, rubai, philosophical thought, artistic interpretation, meaning of life.

Nafaqat O'zbekiston tarixi, balki, dunyo sivilizatsiyasida ham kata negiz tutgan Zahiriddin Muhammad Bobur adolatli shoh va katta iste'dodli shoir sifatida o'tmishda muhr qoldirgan. Zahiriddin Muhammad Bobur turkiy xalqlarning tarixdagi o'rnini mustahkamlashga hissa qo'shgan ulug' siymolardandir.

Bobur mahoratli jangchi va shu bilan birga buyuk ruboiynavis edi. U 18-19 yoshlaridan ruboiy hamda g'azallar yoza boshlagan. Hozirda uning 119 ta g'azali, bir masnu' she'ri, 209 ta ruboiysi, 10 dan ortiq tuyuq va qit'alari, 50 dan ortiq muammo janridagi asarlari va 60 dan ziyod fardlari borligi aniqlangan. Uning devoni tarkibida hajmi 270 baytdan iborat bo'lgan 8 ta masnaviysi ham o'rin olgan. Bobur o'z nomini dunyoga "Boburnoma" asari orqali tanitdi. U "Boburnoma" ustidagi ijodiy ishini 1518-1519-yillarda boshlagan. Asardan uning ko'plab ruboiylari hamda g'azallari, hikmatli so'zlari o'rin olgan.

Boburning nihoyatda mahoratli san'atkorligi shundaki, u o'zidagi shaxsiy kechinmalarini jiddiy ekzistensial umumlashma sifatida ko'rsata oldi va buning natijasida asarlarida ilgari surilgan g'oyalar umuminsoniy qadriyat darajasiga ko'tarildi.

Bobur garchi podshoh, saltanat egasi bo'lsada, hayoti og'ir, notinchliklar, xiyonat-u fitnalar, jang-u jadallar ichra kechdi. Uning qiyin davrdagi ichki kechinmalari ruboiy tarzida namoyon bo'ladi. Bobur davridagi va undan avvalgi shoirlar ijodida ruboiy janrida ishq, oshiq va ma'shuqlik, ba'zi hollarda ijtimoiy masalalar tilga olingan bo'lsa, Boburning ruboiylarida insonning sof ichki kechinmalari hamda ruhiyat va ko'ngil muammolari teran aks etgani ko'zga tashlanadi. Boburning tabiatidagi borliqdan imkon qadar bahramand bo'lish, hayotning go'zalligini anglash odati o'quvchilarni hayratga solib keladi. U bahor faslining nashidasini shunday kuylaydi:

Xotirni bahor faslida gasht oladur

Ko'z nurini rangi lola-yu gasht oladur

Xush ulki, talalarda yurub sayr etsa

Bu fasldakim latif-u dilkash taladur

Ushbu ruboiyda bahor faslining inson ruhiyatiga ijobiy ta'siri poetik ifoda topgan. Shoir bahorni nafaqat tabiat uyg'onishi sifatida, balki xotirjamlik, ko'ngil huzuri go'zallik sifatida tasvirlaydi. "Xush ulki" – qadimiy uslubda "eng yoqimli holat"ni bildiradi, bu esa arxaik va poetik ruh baxsh etadi. "Latif-u dilkash tala" – "latif" (nozik, nafis), "dilkash" (ko'ngilni o'ziga tortuvchi) so'zlari orqali bahorning go'zalligi va sehrli kuchi ta'riflanadi.

Bobur hayotni shunday tarannum etsada, shoir hayotidagi ziddiyatlar uni dilini zimiston qiladi. Uning hayoti o'zining tug'ilib o'sgan diyorida emas, musofir yurtlarda kechganini yaxshi bilamiz. Shu bois quyidagi ruboiysida vatan sog'inchi yaqqol namoyon bo'ladi:

Ko'pdin berikim yor-u diyorim yo'qdur,

Bir lahza-yu bir nafas qarorim yo'qdur

Keldim bu sori o'z ixtiyorim birla,

Lekin borurimda ixtiyorim yo'qdur

Shoir muhabbat, ayriliq va taqdir oldida ojiz qolgan insoniy ruhiyatni tasvirlaydi. To'rtlikda sog'inch, ayriliq, va eng muhimi — taqdir oldida ojizlik tarannum etilgan. Lirik qahramonning qalbi yaralangan, ruhiy notinchlik uni har on ta'qib etmoqda. U bu holatni sevgidan keyingi ruhiy tanazzul sifatida ko'rsatadi. Shoir uzoq vaqtdan beri sevgilisi ham, yurti ham yo'qligini bildiradi. Bu ikki yo'qotish — shaxsiy muhabbat va vatan — chuqur ruhiy yetimlikni keltirib chiqargan. "Diyor" bu yerda shunchaki geografik joy emas, balki ruhiy osoyishtalik timsoli. U bir lahza ham tinchlanolmayapti, qaror topolmayapti. Bu — ichki notinchlik, ruhiy silkinish holati. "Qaror" bu yerda ruhiy barqarorlikni bildiradi. Nafas olish ham unga og'ir — demak, na jismoniy, na ma'naviy osoyishtalik yo'q. U ongli ravishda o'zni iztirob sari eltgan, ammo endi ortga yo'l yo'q.

Davron meni o'tkazdi sar-u somondin

Oyirdi meni bir yo'la xonu mondin

Gah boshima toj, gah baloyi ta'na

Nelarki kelmadi boshimg'a davrondin

Bobur ushbu ruboiyda shoir chuqur dard, fano va davrning beqarorligi haqidagi falsafiy qarashlarini ifodalagan. To'rtlikning markaziy g'oyasi — davronning beqarorligi va insonga bo'lgan nomukammal munosabati. Shoir "davron" deganda faqat vaqt emas, balki taqdir, hayot sinovlari, ijtimoiy holatlarni ham nazarda tutadi. Misradagi "sar-u somon" iborasi boylik va kambag'allik, muhtashamlik va oddiylikni bildiradi. Shoir hayotda yuqorilikdan pastlikka tushirilganini aytadi. U davrning o'ta beqarorligini shikoyat qilib tilga olmoqda: bir kun "sar"da (tapa, boylik), boshqa kun "somon"da (pasti, kambag'allik). "Xonu mon" iborasi bilan uy va maskan, yaqinlik, osoyishtalik nazarda tutilgan. Davron uni birdaniga bu osoyishtalikdan judo qilgan. Bu yerda "birdaniga" degan ma'no orqali og'riq va zarbaning kutilmaganligi kuchliroq

bo'yoqlarda ifodalanadi. Shoir hayotining har lahzasi bir-biriga zid bo'lgan holatlarda kechganini aytadi: bir kun "toj" – shon-shuhrat, baxt, ikkinchi kun esa "baloyi ta'na" – g'am, tanqid, haqorat. Bu misrada ziddiyat kuchli badiiy vosita sifatida ishlatilgan. Shoir bu yerda umumlashtiradi: "davron"dan boshiga nima kelmadi deysiz? Bu misra bir umr iztirob, sinov va beqarorlikdan charchagan ruhning ohangidir. Bu ruboiy— hayot sinovlari, davr beqarorligi, insonning shon-sharaf bilan qulash oralig'ida kechgan hayoti haqida. Shoir falsafiy og'riq bilan, ammo oriyat bilan o'z holini tasvirlaydi. Bu nafaqat shaxsiy dard, balki har bir inson yuragiga tegadigan umumiy haqiqatdir — davr bir xil qolmaydi, har kimning boshiga nimalar kelmaydi...

Bobur ruboiylari bu — bir umr yo'ldagi yurak kundaligi. Uning iztiroblari nafaqat sevgi yoki hukmdorlik azobidan, balki inson bo'lish mas'uliyatidan tug'ilgan. U sevadi — ayriladi. O'ylaydi — shubhalanadi. Tanlaydi — afsuslanadi. Ketadi — qaytishni istaydi. Bu ruboiylarda Bobur bizga ko'z yoshini oshkor qilmaydigan, ammo yuragida doim yig'laydigan insonni ko'rsatadi. Bobur – bu "podshoh yurakli darvesh". U ko'p narsani yo'qotgan, ammo ruhiy izlanishda yengilmagan shaxsdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bobur nomli xalqaro jamoat fondi. "Zahiriddin Muhammad Bobur merosining sharq davlatchiligi va madaniyati rivojida tutgan o'rni" uluslararo ilmiy-nazariy konferansi materiallari. Toshkent – 2023
2. Hasan Qudratullayev, "Boburnoma" asrori kaliti. "Marifat" gazetasi - 2008
3. https://vaqt.ucoz.com/publ/buyuk_shaxslar/zahiriddin_muhammad_bobur_1483_1530/23-1-0-173.
4. https://vaqt.ucoz.com/publ/buyuk_shaxslar/zahiriddin_muhammad_bobur_1483_1530/23-1-0-173
5. Mamarasulov B. Zahiriddin Muhammad Bobur: Hayoti va ijodi. Andijon: Andijon universiteti nashriyoti; 2008. – 134 b.
6. Nazarov S. Bobur badiiyati. Toshkent: Fan; 1990. – 234 b.
7. Nosirov M. Sharq axloqiy tafakkuri va bugungi ma'naviyat. Toshkent: Ma'naviyat; 2011. – 214 b.